

Dödande filosofiskt rätt

Alla kulturer förbjuder mord. Men ändå finns det ingenstans där det inte dödas, och dödas legalt. I en nyutkommen bok har filosofen Torbjörn Tännsjö granskat moraliska föreställningar kring dödandet.

Filosofi

Du skall understundom dräpa!

Torbjörn Tännsjö

Prisma, 2001

Förbudet mot att dräpa är universellt. Mord är förbjudet i alla kulturer. Utan ett förbud mot dödande skulle det inte existera någon civilisation över huvud taget. Det hindrar inte att vad som räknas som mord kan variera. Så kallat hedersmord är främmande för oss i Sverige men accepteras – vilket framgår av ett nyligen uppmärksammat rättsfall – tydligen på andra håll i världen. Men huvudregeln är ändå densamma: Du skall icke dräpa!

Ändå förekommer det dödande. Vissa stater tillämpar dödsstraff. Att döda i krig räknas inte som mord. Abort är lagligt i Sverige sedan ett kvartssekel, men det hindrar inte att det finns de som jämställer abort med mord. Frågan uppstår därför: När är det moraliskt fel att döda och när är det inte det?

Tre linjer mot dödande

Torbjörn Tännsjö, professor i praktisk filosofi och välkänd samhällsdebattör, drar upp tre renodlade tankelinjer mot varför vi inte bör dräpa.

Enligt den pragmatiska uppfattningen är dödande i sig vare sig rätt eller fel utan det beror på konsekvenserna för alla inblandade.

Läran om livets helgd stadgar att det är fel att döda därför att det strider mot moralen. Punkt slut.

Och läran om rätten till liv anser slutligen att det är fel att döda därför att vi kränker ett subjektts rätt till det egna livet.

I tur och ordning ligger dessa läror närmast i linje med övergripande moraler som utilitarismen, en teistisk moral (Gud har skapat människan) och en rättighets-etisk (lite svepande: en nyliberal).

Tännsjö prövar sedan dessa tre tankelinjer i ett antal dödandesituationer som mord, självmord, abort, dödsstraff och dödande av "icke-livsvärdiga individer".

Det finns inte utrymme att i detalj granska professor Tännsjö's tankegångar. Själv avfärdar han läran om livets helgd och läran om rätten till liv bland annat därför att de ibland ger absurda konsekvenser. Rätten till liv (i Tännsjö's tolkning) anser det inte nödvändigt att bestraffa mord. Dessa läror är för rigida och kategoriska. Tännsjö ansluter sig därför till den pragmatiska uppfattningen, som han finner mer öppen för olika nyanser.

"En lära som gör bedömningen just osäker har därmed något som talar för sig", anser Tännsjö.

Det moraliska manöverutrymmet ser han således som en fördel. Möjligen skulle Tännsjö's antagonister anklaga honom för att ha ett alltför rymligt samvete.

Kannibalism kan vara befogat

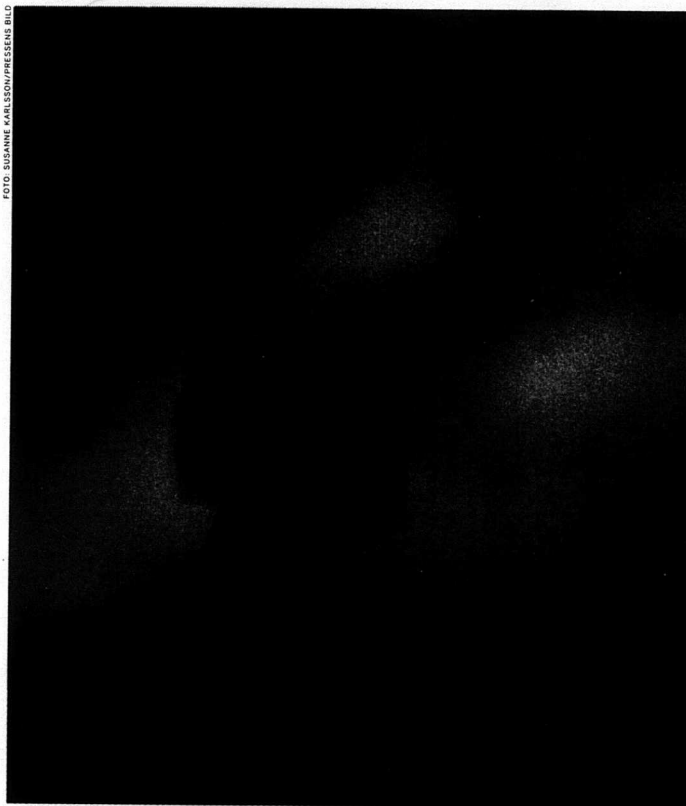
Tännsjö's egen uppfattning gör att han under extrema omständigheter till exempel finner det befogat med kannibalism. Han är inte heller motståndare till dödsstraff av principiella skäl. Om han fann att dödsstraff hade en avskräckande effekt skulle han således förespråka det. Nu är så inte fallet.

Men man behöver inte hålla med Tännsjö i hans tolkningar och slutsatser. Det intressanta är resonemangen och frågeställningarna.

Tännsjö's poäng är inte heller främst att propagandera för den egna uppfattningen utan att tvinga läsarna att ta ställning och att vara konsekvent. Han ogillar den mix av de tre idéerna som är vanligt förekommande. Men frågan är hur många som orkar med den moralfilosofiska stringens som Tännsjö eftersträvar.

Kannibalism känns kanske lite långsökt, men faktum är att Tännsjö's bok berör flera aktuella politiska frågor. Främst frågan om dödsstraff. Men även den om abort. Frågan

FOTO: SUSANNE KARLSSON/PRESSBIL

Filosofen Torbjörn Tännsjö räds inga känsliga frågor. I sin nya bok resonerar kring dödande, bland annat

om dödsstraff är visserligen politiskt stendöd, men enligt den Sifundersökning som Tännsjö har låtit genomföra har dödsstraff stöd hos 43 procent av befolkningen. Den politiska oviljan att ta itu med denna fråga skulle i vilken annan fråga som helst betraktas som ett oacceptabelt demokratiskt underskott. Så nog finns det anledning för

landets politiker att slipa på argumenten med hjälp av en moralfilosofisk repetition.

Hjärgymnastik

På det hela taget har Tännsjö författat en intressant bok. Mycket nyttig gymnastik för hjärnan och samvetet. Förlaget hävdar att det försöker vända sig till en bredare läse-

Katten vann över hunden i rätten

Är djur själlösa föremål? Eller kan djur ha rättigheter och förpliktelser? Rättsväsendets syn på djur har varierat genom tiderna. Vissa medeltida rättsordningar kunde tillerkänna djur rättigheter som gick långt utöver dagens.

I det medeltida Europa förekom det att djur ställdes inför rätta. Ofta var det fråga om brottnämsprocesser där djur som hade brutit mot någon föreskrift straffades. Det finns en mängd sådana rättsfall bevarade.

Den som botaniseras bland dessa kan bland annat läsa om en tjur som dömdes för mord och avrättades genom hängning, en folksken hund som dömdes till sex månaders fängelse och en rymningsbenägen äsna som straffades genom att få örnen avskurna.

MEN DJUR KUNDE ÄVEN uppträda som svarande i vistemål. Bönder som hade fått egendom förstörd av insektsangrepp kunde stämma skadegörarna och vika att doristolen skulle beordras dem att uppnåra med sina angrepp. I sådana fall var det brukligt att en medlem av

insektskolonin fångades in och fick representera hela kolonin. En jurist fick uppdraget att föra insekternas talan. Men det var inte alltid som domstolen biföll sådana käromål.

År 1545 stämde invånarna i en fransk by en koloni snytbaggas som hade skadat byns skog och yrkade att snytbaggarna skulle bannlysas. Domaren kom dock till slutsatsen att snytbaggarna hade samma rättigheter som människor att livnära sig på växter och vägrade därför att bifälla käromålet.

DET MODERNA SVENSKA rättssystemet har en mer pragmatisk inställning till djur. Ett djur är en sak och kan inte uppträda som part i en rättegång. Dödande av djur likställs följaktligen, så länge det inte är fråga om djurplågeri, med att förstöra vilken sak som helst. Rätts-

FOTO: ANETTE MANTTEL/PRESSBIL

Djurs rättigheter är begränsade. Men ett husdjur är ändå mer än bara en sak.

ligt sett är det ingen skillnad på att slå ihjäl en hund och att krossa en ruta, något som många ägare av sällskapsdjur nog kan ha svårt att acceptera.

Måhända kan den som inte tycker att det är riktigt att likställa sällskapsdjur med saker finna visst stöd i ett nytt rättsfall från

Högsta domstolen (HD).

Bakgrunden till målet var att en katt blev illa biten av en hund. Katten fördes med ambulans till ett djursjukhus och fick vård, men ägaren blev till slut tvungen att avliva katten. Kostnaderna för vården uppgick till drygt 5 000 kronor. Hundens ägare vägrade att ersätta dessa

kostnader eftersom de översteg kattens marknadsvärde, vilket var 100 kronor. Kattägaren stämde hundägaren och krävde full ersättning.

SÄVAL TINGSRÄTT SOM HOVRÄTT gick på kattägarens linje. Hundägaren överklagade till Högsta domstolen. HD konstaterade att den som lider sakskada normalt inte kan få ersättning för reparationskostnader till den del de överstiger den skadade sakens marknadsvärde. Men ett sällskapsdjur kan i allmänhet inte betraktas som vilken sak som helst, skriver HD, och det får därför anses rimligt att ägaren söker vård för djuret även om kostnaderna överstiger djurets ekonomiska värde. Kattägaren fick full ersättning för sina utgifter.

Kanske kan HD:s avgörande vara en liten tröst för de djurägare som inte delar rättsväsendets syn på våra fyrfota vänner. Även om sällskapsdjur i lagens mening är saker, så är de åtminstone inte vilka saker som helst.